

szükségessé tesz egy ilyen tudományos vállalkozást a magyar folklorisztikában, amely nemzetközileg is jelentős és példamutató lehet.

Bakos Áron *Enyém, tiéd, miénk? Módszertani javaslat a terepjegyzetek kezelésmódjához* című tanulmányában a néprajzi és antropológiai gyűjtések során a kutatók által írt terepnaplók, jegyzetek lehetséges felhasználási, újra- és továbbhasznosítási módjait vizsgálja. A szerző ennek kapcsán gyakorlati és etikai, illetve archiválási kérdéseket is feltesz.

A kötet olyan tanulmányokat tartalmaz, amelyek az örökségfogalom és örökség-paradigma

megközelítéseit, kutatói hagyományát és az örökségesítés társadalmi gyakorlatát értelmezik, azaz egy új paradigmaváltást jeleznek. A kutatók mellett az örökségesítés szereplői (hivatalnokok, helyi önkéntesek, örökségvállalkozók), a pályázatok és támogatók, a kultúrahazsnálók és kultúrávásárlók, a múzeum-, kiállítás- és fesztiválszervezők egyaránt érdekeltek és implikáltak ebben a paradigmaváltásban.

Nagy Ákos

Néprajzi intézmények, néprajzkutatói életpályák és mentalitások

Keszeg Vilmos – Szakál Anna – Virginás-Tar Emese (szerk.): Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve 25. Néprajzkutatás Erdélyben: intézmények, kutatói életpályák, mentalitások. Kriza János Néprajzi Társaság, Kvár 2017, 453 old.

Idén októberben lesz tíz éve, hogy a kolozsvári Magyar Néprajz és Antropológia Tanszék és a Kriza János Néprajzi Társaság rendezésében sor került az első, a kolozsvári (és romániai magyar) néprajzkutatás történetével foglalkozó konferenciára (*Megemlékező konferencia a kolozsvári néprajzoktatás 110. évfordulója alkalmából*), majd ezt 2009-ben *A kolozsvári néprajzkutatás alakjai* című szimpózium követte. A két konferencia válogatott anyagát a társaság 18. évkönyve tárta a közönség elé. A Czégényi Dóra, Keszeg Vilmos és Pozsony Ferenc által szerkesztett kötet az *Oktatás, kutatás, intézmények Kolozsvárt* alcímet viselte. 2010, 2011 és 2012 őszén újabb tudománytörténeti konferenciák zajlottak, és az azokon elhangzott előadások természetesen nyomtatásban is megjelentek. A 20. évkönyv *A néprajztudomány története. Intézmények, kutatók, kutatások* címmel jelent meg, György V. Imola, Keszeg Vilmos és Tekei Erika szerkesztői munkásságának köszönhetően. A 2013-as és 2014-es szimpóziumok anyagát Keszeg

Vilmos, Szász István Szilárd és Zsigmond Júlia szerkesztette a *Néprajzi intézmények, kutatások, életpályák* című 22-es évkönyvvé, a 2015-ös konferencián előadottakból pedig a Bakos Áron és Keszeg Vilmos szerkesztette 23. évkönyv (*Néprajzkutatók, kutatások, reprezentációk*) nyújt válogatást. Végül a 24., Keszeg Vilmos és Virginás-Tar Emese szerkesztette *Hagyomány és örökség a romániai magyar néprajzkutatásban* című évkönyv zárta ezen kötetek sorát.

Ezt a hagyományt folytatva jelent meg a Kriza János Néprajzi Társaság 25. évkönyve, amely a tizedik alkalommal megrendezett kutatástörténeti konferencián elhangzottakból nyújt ízelítőt. A 2017 októberében *Néprajzi kutatástörténeti örökség Erdélyben* cím alatt futó rendezvény folytatta a kolozsvári (és a romániai magyar) néprajzoktatás és -kutatás történetét feltáró és népszerűsítő tudományos konferenciák hagyományát. A kutatástörténeti eseményekre, eredményekre, kutatói életpályákra, módszerekre, illetve intézmények és médiumok szerepére reflektáló

Nagy Ákos (1986) – doktorandusz, Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Hungarológiai Tanulmányok Doktori Iskola, Kolozsvár, fradiforever@yahoo.com

előadások mellett egy kerekasztal-beszélgetésre is sor került, amelyen a résztvevők az eddigi kutatás-történeti konferenciák tanulságait és a jövőbeli terveket boncolták. A Babeş-Bolyai Tudományegyetem Magyar Néprajz és Antropológia Intézete, a Kriza János Néprajzi Társaság, a Kolozsvári Akadémiai Bizottság Néprajzi és Antropológiai Szakbizottsága, az EME Bölcsészeti-, Nyelv- és Történettudományi Szakosztálya szervezésében megrendezett konferencia 25 előadásából 16 szerepel a Keszeg Vilmos, Szakál Anna és Virginás-Tar Emese szerkesztette tanulmánykötetben. Ezeket két kutatói élettörténet egészíti ki.

A szerkesztők ajánló sorát a *Kutatástörténetek: események és eredmények* című tömb követi. Ennek első szerzője Filep Antal, aki *Kísérlet a néprajz és a társadalomtudományok terepkutatásainak megújítására 1935 után. A táj- és népkutató táborok, az egyetemi és a tudományos intézeti falukutatók* címmel közöl tanulmányt a két világháború közötti korszak táj- és népkutató táborairól, bemutatva azok szervezőit és résztvevőit. A források hiányában saját emlékeire támaszkodó írásában rekonstruálja a mozgalom egyes eseményeit, illetve a korabeli kutatókról és a szakmai kapcsolatokról is tudósít.

Virginás-Tar Emese *Fokozati dolgozatok a népi kultúra oktatásáról* című tanulmányában fokozati dolgozatok elemzésén keresztül vizsgálja a néprajzi ismeretek, a helyi hagyományok közoktatásba való beépítésének, visszatartásának kísérleteit.

Zsigmond Győző *A magyar etnomikológia történetéről* című tanulmányában a gomba és népi kultúra kapcsolatával foglalkozó tudomány magyar történetét tekinti át. A szerző a külföldi párhuzamok, a módszertani kérdések és az eddigi eredmények mellett a jövőbeni feladatokra is kitér, illetve néhány fontosabb etnomikológiai kiadványt is ismertet.

Az *Intézmények és mentalitások* fejezet első tanulmánya *A Kolozsvári Unitárius Kollégium olvasóköriének létrejötte, összetétele és hatása az erdélyi szervezett folklórgyűjtés megindulására* címet viseli. Ebben Szakál Anna 19. század eleji erdélyi protestáns iskolák olvasótársaságainak a népköltészeti gyűjtésekre gyakorolt hatását vizsgálja.

Erdély Berlinben, 1927 címmel közölt tanulmányában Szöcsné Gazda Enikő egy, a németországi Zentralinstitut für Erziehung und Unterricht (Nevelési és Oktatási Központi Intézet) által szervezett 1927-es berlini kiállítást mutat be, amelyen Erdélyt, annak népeit és az erdélyi népi kultúrát tárták a nyugati nagyváros közönsége elé. A szerző a régió emblémájává váló tárgyak mellett a korabeli gyűjtőkről és a gyűjtésről is beszámol.

Dimény-Haszmann Orsolya *A Csernátoni Népfőiskola szerepe és működése* című írásában a Haszmann Pál Múzeum egyik tárintézményének, az 1973-ban alakult Csernátoni Népfőiskolának történetét ismerteti. Ebből kiderül, hogy ez volt az a regionális intézmény, amely évtizedekig a kézművesmesterségek – mindenképp a fafaragás – technikai tudását közvetítette az egymást követő korosztályoknak.

Doszlop Lídia *A táj és népe vonzásában. A makfalvi alkotótábor története* címmel mutatja be egy olyan művészta- bor negyedszázados történetét, amely a meghívott képzőművészeket a helyi természeti értékek mellett a hagyományok survival elemeivel szembe- sítette, és azok megörökítésére ösztönözte. A tanulmányból kiderül, hogy ezek az alkotótáborok miként járultak hozzá a hagyományok felfedezéséhez, popularizálásához, patrimonizálásához és a regionális identitás megerősítéséhez a művészek és a helyiek közötti interakció során.

A Kutatók: életpályák, módszerek, alapkutatások fejezet első tanulmányában Olosz Katalin *Balladagyűjtő tanárok a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem diplomásai között* címmel a 19–20. század fordulóján tevékenykedő egyetemi tanárok balladagyűjtő munkásságát vizsgálja. A főként Kanyaró Ferenc és Szendrey Zsigmond munkásságára összpontosító tanulmányból kiderül, hogy a szerző legújabb kutatásai során olyan publikálatlan kéziratokra lett, amelyek több mint 650 balladát és népdalt tartalmaznak a korabeli gyűjtésekből.

A moldvai csángók kutatásának egy újabb részletét tárja elénk Tánzos Vilmos *A minőség mint értékföllet. A 100 éve született Mikecs László tudományos módszeréről* című tanulmánya. Ebből a

korai csángó kutatás egyik képviselőjének életpályáját, módszereit és munkásságának érdemeit ismerheti meg az olvasó.

Fehér Anikó *Járdányi Pál népzene kutató munkássága és kidei gyűjteménye* címmel ismerteti Járdányi Pál etnomuzikológiai munkásságát, illetve bemutatja a nagy jelentőséggel bíró kidei gyűjteményt is, mellyel a kutató a magyar népzene kutatást gazdagította.

András Andrea *Hegy István életpályája (1914–2004)* címmel egy szórványvidéken is tevékenykedő református lelkész életpályáját és néprajzkutatói munkásságát ismerteti a család emlékezetére támaszkodva.

Egy csíkszentdomokosi mesemondó autobiográfiájának elemzése című tanulmányában Bodó Andrea a Belatini Braun Olga által az 1940-es években felfedezett csíkszentdomokosi mesemondó helyi emlékezetét vizsgálja, illetve részletesen bemutatja a mesélő pszeudo-autobiografikus írását is, amelyet az a mesegyűjtő kérésére írt.

Faragó József kutatói életpályáját már korábban áttekintő Albert Ernő újabb adalékokat közöl a kutató munkásságáról. A *Faragó József írásai a népi táncok-ról* című írásból Faragó Józsefnek a néptánc kutatását ösztönző tevékenységéről szerezhetünk tudomást.

Tekei Erika *Fehér Virág és Fehér Virágszál. Balla Tamás magyardécei népmesegyűjteményének recepciótörténete* című tanulmányában az 1970-es évek romániai magyar lapjai által irányított gyűjtőmozgalmakat tárja az olvasó elé. Ezt követően pedig az egykori diák-gyűjtő, Balla Tamás 1970-ben kiadott

magyardécei mesekötetét, annak recepcióját veszi górcső alá, majd fogalmazza meg következtetéseit.

A korábbi évek gyakorlatának megfelelően kutatói életpályákat áttekintő interjúk sem hiányozhatnak a kötetből. Ez alkalommal Keszeg Vilmos Asztalos Lajos mesefordítóval és Csögör Enikő hiedelemgyűjtővel folytatott beszélgetést, amelyből a kalotaszegi mesegyűjtést, illetve a tordatúri hiedelemgyűjtést is megismerheti az olvasó.

A *Médiumok* fejezet első tanulmányát Deák Ferenc Loránd jegyzi. *Miklóssy Mária festészetéről* címmel közölt írásában az alkotó székelység-motívumokat felvonultató művészetét mutatja be és értelmezi.

Kelemen Zsuzsanna *Kicsengetési kártyák. Adatok Székelyudvarhely vidékéről (1951–2011)* című tanulmánya az iskolai ballagások egyik rituális tárgyát, a kicsengetési kártyát elemzi, és bemutatja, hogy miként árnyalódott ennek a médiumnak a használata, illetve a nyomtatás háziasításáról is képet kaphatunk.

A Kriza János Néprajzi Társaság 25. évkönyve – követve a hagyományt – a kolozsvári (és a romániai magyar) néprajzkutatás eddig ismeretlen vagy kevésbé ismert részleteibe avatja be az olvasót. A néprajz különböző ágazatairól érkező szerzők igen változatosak a tanulmányok palettáját, és ennek eredményeképpen nemcsak a szakmabeliek, hanem a népi kultúra és annak regionális kutatása iránt érdeklődők számára is élvezetes és tanulságos olvasmány lehet ez a kiadvány.

Nagy Ákos

Törzsek az állam ellen: az erőszak ősrégészete

Pierre Clastres: Az erőszak archeológiája. Qadmon Kiadó, Bp. 2015. 174. old.

Évtizedek óta alig akadt szakmai színtereken valaki, aki a politikai antropológia klasszikusai közül – ha egyáltalán valamit s nem lexikoncikk

rövidségű kivonatot – épp Pierre Clastres alapművét részesítette figyelmében. Az érdeklődő kevesek elé kínálkozik most a szerző másik alapkönyve, a

A. Gergely András (1952) – politológus, kulturális antropológus, az ELTE TÁTK és a PTE DTI oktatója, szerkesztő, a Magyar Kulturális Antropológiai Társaság elnöke, andrasgergelya@gmail.com